

گفت‌وگو با اسماعیل باقری، کارشناس مسائل افغانستان درباره چالش هیدروپلتیک ایران و طالبان

لازمه گرفتن حقایه از افغانستان دیپلماسی قاطع و منسجم است

اسماعیل باقری

«

طالبان نمی‌گویند که حقایه ایران را نمی‌دهند و در زبان خود را پایبند نشان می‌دهد اما در عمل متعهد نیستند و باید توجه کنیم تحویل حقایه ایران شاخص مهمی برای سنجش تعهدات هیئت حاکمه سرپرستی افغانستان است

– گفت‌وگو و برگزاری جلسات و هم‌اندیشی با طرف افغانستانی در جهت پایبندی عملی به معاهده هیرمند و حقوق آبی هریرود

– گفت‌وگو درباره تأثیرات مخرب زیست‌محیطی انتقال حقایه هامون به شوروزار گودزره و نیز اثرات مخرب آن بر نیمروز

– نکته آخر اینکه باید مقامات طالبان را به این مسئله توجه داد، ایران از بدو انقلاب اسلامی و در طول ۳۵ سال گذشته و در مقاطع مختلف از مردم افغانستان حمایت کرده و این از رسم همسایگی به دور است که با اهداف سیاسی، آب اضافی سد کمال‌خان به شوروزار منحرف شود یا ورودی آب هریرود به سد دوستی بند شود و این در حالی است که هم اکنون بیش از ۶میلیون نفر افغانستانی اعم از قانونی و غیرقانونی از بیشتر تسهیلات آب و برق و... استفاده کرده و در همزیستی با مردم ایران در شهرها و روستاهای مختلف ایران کار و زندگی می‌کنند. لذا در این خصوص نیز باید دیپلماسی ایران فعال شده و دنبال راهبرد اساسی و عملی باشد و از مصلحت‌اندیشی و ملاحظه کاری خوش‌بینانه دوری کند. یکی اینکه ما همواره در گیر ملاحظات و مصلحت‌اندیشی بودیم و چنین رویکردی مشکل‌ساز است، البته باید رویکرد حساب شده و دقیق مدنظر دستگاه‌های سیاستگذار باشد. نباید موضوع حقایه به ابزاری برای جنجال در رسانه‌ها تبدیل شود، بلکه باید در عرصه دیپلماسی مورد پیگیری قرار گیرد.

اقدام ویژه دیپلماتیکی را پیشنهاد می‌دهید؟

متأسفانه بی‌توجه بودن مجامع بین‌المللی، به شکل‌گیری وضعیت کنونی دامن زده است. باید در مجامع بین‌المللی و طبق کنوانسیون مناطق حفاظت‌شده جهانی موسوم به تالاب‌های بین‌المللی که در یونسکو هم ثبت شده، اقدام کنیم. هامون جزء ذخیره‌گاه و پناهگاه حیات وحش و طبق کنوانسیون تالاب‌های بین‌المللی از مناطق ثبت شده است، اگر آسیب ببیند به نوعی کل منطقه آسیب می‌بیند. وضعیت کنونی، «نظر به بال پروانه» را به ذهن متبادر می‌کند که اگر پروانه‌ای در یک نقطه از جهان بال بزند، می‌تواند در نقطه‌ای دیگر یک جریان هوایی (طوفان و گردباد) را ایجاد کند که می‌تواند اثرات زیادی بر جای بگذارد. همین حالا هم اثرات مخرب این تحولات مشهود است. داهان ۲۰۱۲روزه، به ۱۸۰روزه تبدیل شده است و اگر روند ندادن حقایه به همین ترتیب ادامه یابد، بیش از گذشته اثرات مخرب آن محیط‌زیست و مردم منطقه را متأثر خواهد کرد.

چالش آزادسادات عطار

چرا که آب شیرین به سمت گودزره (شوروزار در استان نیمروز) منحرف شده و باعث می‌شود تا زمین‌ها به مرور به شوروزار بیشتر تبدیل شوند به این ترتیب، امکان کشاورزی و پامیر و به ویژه کوه‌بیا در لعل و سرچنگل است که از شرق استان غور سرازیر می‌شود و بعد از طی کردن ۵۰۰ تا ۶۰۰ کیلومتر به مرز ایران می‌رسد. باوجود سد پاشدان، آب سد دوستی هم به شدت کاهش می‌یابد و فقط آب رودهای فصلی و کوچک باقی می‌ماند که آنها هم کفاف کشاورزی و آشامیدن را نمی‌دهند.

نقش دستگاه دیپلماسی در واکنش به این سدسازی‌ها چگونه باید باشد. اساسا نقش آن را تاکنون چطور ارزیابی می‌کنید؟

در این زمینه چند نکته وجود دارد که باید مورد توجه باشد: –مدیریت آب‌های روان و آنیخیزداری و احداث بند و سیلاب در استان سیستان و بلوچستان مدنظر باشد –همچنین انتقال آب درای عمان و شیرین‌سازی آن برای مصارف کشاورزی و صنعتی و آشامیدنی مدنظر باشد. –استفاده از قوانین بین‌المللی حقوق آب‌های فراسرزمینی و رجوع به مراجع قانونی جهانی در این خصوص –همچنین ایران باید در سطح ملی و بین‌المللی تلاش کند تا از طریق دیپلماسی فعال و همکاری‌های منطقه‌ای، راه‌حلی پایدار و عادلانه برای این موضوع پیدا کند. در غیر این صورت، –این اختلال می‌تواند به یک بحران آب جدی تبدیل شود که پیامدهای آن تا سال‌های آینده باقی خواهد ماند. لذا تأکید بر مسئله زیست‌محیطی تالاب‌های هامون‌های صابری، پوزک و هیرمند نیز موضوعی مهم است.

پنج‌حوزه آمودریا و کوچکه رود در استان بدخشان، حوزه آبی شمال، رود کابل، مرغاب و هریرود و رود هیرمند نمود پیدا کرده است. بیش از ۹۰درصد رود هریرود از بلندی‌های پامیر و به ویژه کوه‌بیا در لعل و سرچنگل است که از شرق استان غور سرازیر می‌شود و بعد از طی کردن ۵۰۰ تا ۶۰۰ کیلومتر به مرز ایران می‌رسد. باوجود سد پاشدان، آب سد دوستی هم به شدت کاهش می‌یابد و فقط آب رودهای فصلی و کوچک باقی می‌ماند که آنها هم کفاف کشاورزی و آشامیدن را نمی‌دهند.

به نقش امریکا اشاره کردید. آیا کشورهای دیگری هم در سدسازی به افغانستان کمک کرده‌اند؟

این طرح، طرح کلانی است. در مقاطع مختلف، نقش کشورهای مختلفی را در این زمینه می‌بینیم که از لحاظ مالی یا مهندسی مشارکت کرده‌اند. علاوه بر امریکا، هند کره در دولت‌های قبیل در این زمینه ایفای نقش داشته‌اند و جمهوری آذربایجان و ترکیه در ساخت سد پاشدان همکاری کرده‌اند. اما همانطور که گفتیم، کارگردان اصلی امریکایی‌ها هستند و به نوعی تفکر و حتی عناصر وابسته به صهیونیست‌ها داخل بوده‌اند. در یک نگاه بدبینانه تلاش این است: «آفندس آب ندیم تا مناطق مرزی خالی‌السنکه شوند و به دلیل تغییر پوشش گیاهی با سیستان در کشور افغانستان متفاوت باشند. در مجموع، آنچه رخ می‌دهد جنایت زیست‌محیطی است

به همین دلیل باید با تنظیم سیاستی منسجم و بااقتدار، در جهت تأمین آن اقدام شود.

درباره سد دوستی چه آینده‌ای را می‌توان تصور کرد؟

در واقع یکی از ابزارهای قدرت افغانستان، آب است که در

وزیر خارجه فقید هم به آن اشاره داشت، تحویل حقایه ایران شاخص مهمی برای سنجش تعهدات هیئت حاکمه سرپرستی افغانستان است. موضوع حقایه از جنبه دیگری هم اهمیت دارد که به جابه‌جایی جمعیتی هم دامن خواهد زد. در عین حال از موضوع مهاجرت هم نباید غفلت کرد.

مختصات سیاست خارجی جدید ترامپ مقابل ایران

بر برنامه‌های توسعه اقتصادی بلندپروازانه آنها تأثیر منفی بگذارد.

■ **دستیابی به آتش‌بس پایدار در غزه و لبنان**

رسیدن به یک آتش‌بس معتبر در این مناطق، فشار بر ایران برای ادامه حمایت از حماس و حزب‌الله را کاهش خواهد داد و به حوثی‌ها اجازه می‌دهد حملات به کشتی‌رانی تجاری در دریای سرخ را متوقف کنند. به ایران نقشی در کنفرانس‌های بین‌المللی درباره امدادرسانی و بازسازی برای غزه و لبنان بدهید.

■ **پایان دادن به حملات سایبری و طرح‌های ترور** بر پایه گزارش‌ها، ایران تلاش کرد با هک حساب‌های مرتبط با ترامپ در انتخابات امریکا مداخله کند و وزارت دادگستری ایالات متحده اخیرا اتهاماتی را علیه سه فردی مطرح کرد که گفته می‌شود در طرح‌های ترور ترامپ در تلافی ترور سردار قاسم سلیمانی در سال ۲۰۲۰ در بغداد دست داشته‌اند. گفت‌وگو با کشوری که درگیر چنین اقداماتی باشد دشوار است اما به خاطر صلح منطقه‌ای، واشینگتن و تهران باید تلاش هماهنگی برای پایان دادن به این اقدامات انجام دهند.

■ **کم‌اهمیت جلوه دادن «گزینه نظامی»**

به توصیه به اسرائیل برای خودداری از بمباران تأسیسات هسته‌ای ایران ادامه دهید و تجهیزات لازم برای حمله به سایت‌های عمیقاً زیرزمینی را در اختیار آنها قرار ندهید. دیگر برای نابودی برنامه هسته‌ای ایران از طریق اقدام نظامی دیر شده و در واقع، حملات نظامی احتمالا تنها انگیزه ایران برای خروج از پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای و ساخت تسلیحات را افزایش می‌دهد. تنها دیپلماسی در گذشته موفق به کاهش این برنامه شده و دیپلماتی قاطع همچنان بهترین گزینه برای قانع کردن ایران به عبور نکردن از آستانه تسلیحات هسته‌ای باقی می‌ماند.

ترجمه: معاونت مطبوعاتی

رویکرد «فشار حداکثری ۲» ترامپ ممکن است به نتایجی دست یابد اما ایران مهارت‌های جدیدی در دور زدن تحریم‌ها کسب کرده و بسیاری از پالایشگاه‌های کوچک چینی که نفت ایران را خریداری می‌کنند، در برابر تحریم‌های امریکا مصون هستند

ترامپ در مسائل خاورمیانه فعالیت داشتند، تماس گرفته بود تا سیاست احتمالی امریکا در قبال ایران در دوره دوم ترامپ را ارزیابی کند. این تماس‌ها باید ادامه یابد. گفت‌وگوها می‌تواند در عمان (که به طور سنتی میاتجی دو طرف بوده است)، قطر (که تسهیل‌کننده توافق موقت امریکا و ایران در سال ۲۰۲۳ بود)، وین، ژنو یا نیویورک بر گزار شود. ایده‌آل این است که این مذاکرات به‌طور مستقیم و نه از طریق واسطه‌ها انجام شود تا سوء تفاهم‌ها به حداقل برسد.

■ **تدوین یک «برنامه اقدام ترامپ»** یک جدول زمانی واقع‌بینانه برای افزایش نظارت، کاهش مشخص برنامه هسته‌ای و تخفیف تحریم‌ها، از جمله آزادسازی درآمدهای نفتی ایران که همچنان در بانک‌های خارجی مسدود شده‌اند، برای تجارت مواد غذایی و دارویی، پیشنهاد دهید. باز گرداندن برجام اولیه واقع‌بینانه نیست زیرا بسیاری از مهلت‌های تعیین‌شده در این توافقنامه متغیی شده‌اند. ایران احتمالا محدودیت‌های قدیمی در ذخایر و سانتریفیوژها را نخواهد پذیرفت اما می‌تواند اقداماتی انجام دهد که زمان لازم برای تولید سوخت به اندازه ساخت یک بمب را

از دوره «گریز» کنونی که تنها چند روز است، به چندین

است. رافائل گروسی، مدیر کل آژانس، در ماه نوامبر پس از چندین ماه برای اولین بار به ایران سفر کرد تا به مسئله نظارت و سایر موضوعات مرتبط با فعالیت‌های گذشته هسته‌ای ایران بپردازد. دولت ترامپ باید به‌صراحت اعلام کند، همکاری بهتر ایران با آژانس و تصمیم ایران برای بهبود دسترسی آژانس به تأسیسات و اطلاعات مرتبط مصون هستند. رویکرد بهتر این است که تهدید به اجرای شدیدتر تحریم‌ها به‌عنوان اهرمی برای باز گرداندن ایران به گفت‌وگو درباره کاهش تولید اورانیوم غنی‌شده با غنای ۶۰درصد به‌طور قابل راستی آزمای استفاده شود.

■ **تشویق شفافیت و همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی**

تماس با مقامات ایرانی برای گفت‌وگوهای مقدماتی درباره توافق هسته‌ای تازه باید در اولویت باشد. پیش از انتخابات امریکا، ایران با برخی افراد که در دولت پیشین

فقط، چند روز دیگر دونالد ترامپ به عنوان رئیس‌جمهور جدید امریکا در کاخ سفید مستقر می‌شود. اینکه او در پر خورد با ایران، به خصوص برنامه هسته‌ای آن چه رویکردی در پیش خواهد گرفت، همچنان محل بحث است. سابقه دور اول ترامپ، فشار حداکثری است، رویکردی که چشم‌انداز چندین خوشبینانه‌ای پیش رو قرار نمی‌دهد. با این حال، برخی هم معتقدند، ممکن است ترامپ به سمت ترکیبی از فشار و تعامل جویانه روی بیاورد. شناخت عناصر چنین رویکردی، چیزی است که می‌تواند به شکل‌دهی سیاست خارجی ایران در مقابل ترامپ نیز کمک کند. مقاله باربارا اسلاوین، برخی عناصری که ممکن است ترامپ در دور دوم خود مقابل ایران در دستور کار قرار دهد را نشان می‌دهد و از این نظر برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی مفید است. «جوان» بدون تأیید یا رد این مقاله، ترجمه آن را برای شناخت رویکرد دوم ترامپ مفید می‌داند.

نویسنده: باربارا اسلاوین Barbara Slavin
اندیشکده استیمسون، ۲۶ نوامبر ۲۰۲۴
 پرونده یکی از بحران‌هایی که احتمالاً در ۲۰ ژانویه ۲۰۲۵ روی میز دونالد ترامپ قرار خواهد گرفت، تصمیم‌گیری درباره برنامه هسته‌ای ایران است که به سرعت در حال پیشرفت است. با تضعیف شدید راهبرد «دفاع پیش‌دستانه» ایران از طریق باز یگران غیردولتی منطقه‌ای طی سال گذشته، ممکن است ایران وسوسه شود، برای بازگرداندگی در برابر حملات بیشتر اسرائیل یا احتمالا امریکا به توسعه سلاح‌های هسته‌ای روی آورد. توصیه‌های سیاستگذاری

■ **تقویت اجرای تحریم‌ها برای بازگرداندن ایران به میز گفت‌وگو**

دولت جدید ترامپ، پیشاپیش اعلام کرده قصد دارد